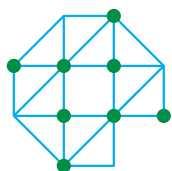

Onderwijsinnovatie met ICT: Aandacht voor de docent

Position Paper

Acht aanbevelingen voor bestuurders en managers
voor effectieve docentprofessionalisering in het
hoger onderwijs

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

 docentprofessionalisering

Onderwijsinnovatie met ICT: Aandacht voor de docent

Position Paper

Acht aanbevelingen voor bestuurders en managers voor
effectieve docentprofessionalisering in het hoger onderwijs

Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT -
Zone Faciliteren en professionalisering van docenten
Kim Schildkamp – Aanvoerder / Universiteit Twente
Ronald Spruit – Aanvoerder / Avans Hogeschool

Met dank aan
Charlotte Heystek
Dorien Hopster-den Otter
Iwan Wopereis
Judith Vennix
Marian Kat-de Jong

Op deze uitgave is de Creative Commons Naamsvermelding 4.0-licentie van
toepassing. Maak bij gebruik van dit werk vermelding van de volgende referentie:
Schildkamp, K. en Spruit, R. (2020) Onderwijsinnovatie met ICT: Aandacht voor
de docent. Position Paper. Utrecht: Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT.

Versnellingsplan
Onderwijsinnovatie
met ICT

Inhoud

Inleiding	5
De zone Faciliteren en Professionaliseren van Docenten	6
1. Betrek studenten als partner bij de professionalisering	8
2. Professionaliseer evidence-informed	10
3. Geef ruimte om te experimenteren	12
4. Maak goede voorbeelden toegankelijk	14
5. Hanteer een integrale aanpak	16
6. Maak de rol van de adviseur / begeleider expliciet	18
7. Investeer in een sectorbrede verankering	20
8. Initieer een landelijk expertisenetwerk	22
Conclusie	24
Referenties	25

Inleiding

Digitalisering van het onderwijs is in een stroomversnelling terecht gekomen door de landelijke maatregelen die in het voorjaar van 2020 zijn genomen om de verspreiding van het coronavirus tegen te gaan. Ook in het hoger onderwijs is onder hoge druk veel werk verzet om studenten op afstand te blijven begeleiden in hun leerproces¹. De plotselinge transitie van veelal fysiek naar volledig online onderwijs heeft ertoe geleid dat docenten veel ervaring hebben opgedaan met de inzet van onderwijsleertechnologie in hun onderwijs. De coronacrisis heeft de digitalisering van het onderwijs versneld, maar al ver daarvoor was de urgentie hiervoor hoog. In haar advies 'Doordacht digitaal' schrijft de Onderwijsraad in 2017 over de zoektocht van het onderwijs naar de juiste rol en vorm in het digitale tijdperk om de aansluiting niet te missen. In de Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek: 'Houdbaar voor de Toekomst' van het Ministerie van OCW uit 2019 staat te lezen dat ICT een krachtig middel kan zijn om de onderwijskwaliteit te verhogen en studentsucces te vergroten. Het kan studentgecentreerd leren en ervaren leren mogelijk maken, helpen bij het meer betrekken van de student bij zijn of haar onderwijs en het verbeteren van diens leeropbrengsten².

Het effect van de initiatieven die op alle instellingen zijn ontplooid tijdens de coronacrisis om de onderwijskwaliteit te borgen zijn nu nog lastig te voorspellen. Dat geldt ook voor de ondersteuning van docenten die heel begrijpelijk nog veel ad hoc kenmerken vertoont. 'Doordacht digitaliseren' is niet eenvoudig, zo werd in het advies van de Onderwijsraad geschetst. Het vereist het slim combineren van de juiste kennis en ondersteuning. Of digitalisering inderdaad een krachtig hulpmiddel voor leren is en of de leeropbrengsten van studenten toenemen, hangt in sterke mate af van het innovatieve vermogen van onderwijsinstellingen en het pedagogisch-didactisch redeneren en handelen van docenten³. Ook een werkgroep van SURF kwam in 2015 al tot de conclusie dat "er veel kansen liggen om de onderwijspraktijk met behulp van ICT te vernieuwen, maar dat dit in de praktijk nog moeizaam van de grond komt. Een belangrijke factor hierbij is de ICT-bekwaamheid van docenten"⁴.

¹ Schildkamp et al., 2020

² Da Rocha Seixas, Gomes & De Melo Filho, 2016; Han & Finkelstein, 2013; Pellas, 2014;

³ Smits, 2020

⁴ SURF, 2015

In dit position paper delen wij als aanvoerders van de Versnellingszone Faciliteren en professionaliseren van docenten onze geleerde lessen met als doel alle betrokkenen, maar met name bestuurders en managers van de hoger onderwijsinstellingen, te informeren over belangrijke kenmerken van effectieve docentprofessionalisering. Op basis van alle opgedane kennis en ervaring doen wij acht aanbevelingen. Wij vragen bestuurders en managers om deze aanbevelingen op te nemen in het strategisch beleid en de uitvoering daarin in de eigen instelling.

De zone Faciliteren en professionaliseren van docenten

Als onderdeel van de Nederlandse digitaliseringsstrategie zijn hoger onderwijsinstellingen in 2018 aan de slag gegaan met de uitvoering van het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT. Het Versnellingsplan zet in op het samenbrengen van initiatieven, kennis en ervaringen. Zodat het hoger onderwijs snel en concreet aan de slag kan gaan met thema's waar synergie mogelijk is en kansen liggen. Het plan kent drie speerpunten: (a) aansluiting op de arbeidsmarkt verbeteren, (b) flexibilisering van onderwijs en (c) slimmer en beter leren met technologie. Dit gebeurt in acht verschillende zones.

In de versnellingszone Docentprofessionalisering werken achttien hoger onderwijsinstellingen aan het verbeteren van de facilitering en professionalisering van docenten op het gebied van onderwijs(innovatie) en ICT. Docentprofessionalisering en docentondersteuning bij de inzet van technologie in het onderwijs zijn essentieel⁵. Het optimaal benutten van de mogelijkheden van ICT in het onderwijs vraagt nieuwe kennis en vaardigheden van de groep die de grootste invloed heeft op de kwaliteit van het onderwijs: de docent. Het vraagt om een balans tussen mensen aan de ene kant en technologie aan de andere kant.

Het doel van de zone is: alle opleidingen in het hoger onderwijs stellen docenten in de gelegenheid om ICT in het onderwijs in te zetten, zodanig dat het leidt tot een versnelling van onderwijsinnovatie en daarmee een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. Belangrijk hierbij is dat de digitalisering niet het doel is, maar een noodzakelijk middel om continue de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Hierbij gaat het er ook niet om dat iedere docent een innovator wordt die ICT op allerlei manieren weet in te zetten. Wat we beogen is dat zo veel mogelijk docenten gebruik zullen maken van de mogelijkheden die ICT biedt.

⁵ Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek, 2019

Docenten zien over het algemeen de urgentie van onderwijsinnovatie met ICT en het belang van aandacht voor de rol van ICT in beroep en samenleving wel in. Zij zien ook de meerwaarde van leren en lesgeven met ICT, maar tevens is de handelingsverlegenheid bij veel docenten groot (iXperium/CoE, 2019). In 2010⁶, werd er al geconstateerd dat onderwijsinstellingen van nature niet zijn ingericht op het leren van docenten. 10 jaar later is Onderwijsinnovatie met ICT nog teveel een 'nice to have' in plaats van een 'need to have'. Inmiddels kunnen we stellen dat door de coronacrisis de digitalisering in een stroomversnelling is geraakt en dat ICT in het onderwijs een absolute 'must have' is geworden. Ook de OECD in een rapport over de gevolgen van het coronavirus stelt dat de digitale vaardigheden van docenten voor verbetering vatbaar zijn. Zij stellen dat faciliteren en professionaliseren op het gebied van ICT in het onderwijs dringend noodzakelijk is.

Het is nu van belang dat het gebruik van ICT niet als een tijdelijke noodzaak wordt beschouwd, maar dat alle instellingen nu inzien dat ICT ook na de coronacrisis ingezet kan worden om de onderwijskwaliteit te verbeteren. Het uiteindelijke doel is een flexibel curriculum dat recht doet aan de verschillen tussen studenten. Enkele redenen daarvoor zijn de toegenomen diversiteit onder studenten, de verandering en de opkomst van nog onbekende beroepen en de noodzaak om een leven lang te blijven leren⁷ (Kirschner & Stoyanov, 2020). Docenten moeten kunnen aansluiten bij deze ontwikkelingen en hun studenten voorbereiden op het leven lang blijven leren en ontwikkelen, zodat studenten klaar zijn voor een samenleving die steeds digitaler wordt. Het innoveren van het onderwijs met behulp van ICT is hierbij cruciaal. Dit betekent dat niet alleen studenten moeten blijven leren en ontwikkelen, maar ook dat docenten moeten blijven leren en ontwikkelen. Een flexibel curriculum vraagt ook om flexibele ontwikkelingsmogelijkheden voor docenten.

Op basis van werkzaamheden die in de afgelopen anderhalf jaar door de leden van de zone zijn uitgevoerd en de ervaringen die we binnen de hoger onderwijsinstellingen hebben opgedaan, formuleren we adviezen voor hogescholen en universiteiten om hun docenten zo goed mogelijk te faciliteren bij de inzet van ICT voor hun onderwijs:

- (1) Betrek studenten als partner bij de professionalisering;
- (2) Professionaliseer evidence-informed;
- (3) Geef ruimte om te experimenteren;
- (4) Maak goede voorbeelden toegankelijk;
- (5) Hanteer een integrale aanpak;
- (6) Zorg voor voldoende adviseurs/begeleiders en maak hun rol expliciet;
- (7) Investeer in een sectorbrede verankering; en
- (8) Investeer in een landelijk expertisenetwerk.

Tevens hebben we de geleerde lessen uitgewerkt in een aantal concrete aanbevelingen die we hieronder zullen delen.

⁶ Van Veen, Zwart, Meirink & Verloop, 2010

⁷ Kirschner & Stoyanov, 2020

Aanbeveling 1
Beschouw studenten niet alleen als doel van de professionalisering, maar betrek studenten ook als partner bij de professionalisering

1. Betrek studenten als partner bij de professionalisering

De motivatie van docenten om zich te professionaliseren neemt toe naarmate zij ervaren dat studenten beter gaan leren⁸. Uiteraard gaat het bij docentprofessionalisering uiteindelijk om het verbeteren van het onderwijs en dus het leren van de student. Studenten vormen het doel van de zone. Dit vraagt om een brede kijk op docentprofessionalisering, die duidelijk wordt in een veel gehanteerde definitie van professionalisering: "systematic efforts to bring about change in the classroom practices of teachers, in their attitudes and beliefs, and in the learning outcomes of students"⁹.

Echter, we zouden studenten niet alleen als uiteindelijk doel moeten zien, maar ook als partner kunnen inzetten bij het gezamenlijk ontwerpen en verbeteren van het onderwijs. SURF (2015) geeft ook als advies om studenten in te zetten bij de professionalisering van docenten op het gebied van onderwijsinnovatie met ICT. Door studenten te betrekken bij onderwijsontwikkeling wordt het studentperspectief van het begin af aan meegenomen. Uit onderzoek blijkt dat dit verschillende voordelen heeft voor zowel studenten als docenten: hogere tevredenheid en betrokkenheid bij het onderwijs, hogere motivatie, verbetering in de kwaliteit van de docent-student interacties en verbetering van het leren en metacognitieve vaardigheden¹⁰.

Uiteraard lenen sommige professionaliseringsactiviteiten zich beter voor studenteninbreng dan andere, maar er zijn genoeg activiteiten waarbij studenten een rol zouden kunnen spelen. Een voorbeeld met betrekking tot de inzet van studenten is actieve deelname van studenten in ontwerpteam. Binnen verschillende instellingen zien we dat er teams van docenten bezig zijn met het herontwerpen van hun onderwijs (zogenoemde teacher design teams¹¹). Als onderdeel van een ontwerpteam kunnen studenten meedenken over de doelen van het onderwijs en hoe deze het best te bereiken. Een andere mogelijkheid betreft de deelname van studenten aan zogenaamde datateams¹²: Teams van docenten en vaak ook leidinggevendenden die aan de hand van data bepaalde problemen binnen een instelling of opleiding proberen op te lossen. Een voorbeeld betreft een datateam dat met behulp van data oorzaken van studieuitval in het eerste jaar van een opleiding probeert te achterhalen om op basis van deze data vervolgens maatregelen te kunnen nemen om studieuitval tegen te gaan¹³.

⁸ De Rijdt, 2013

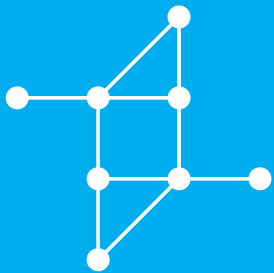
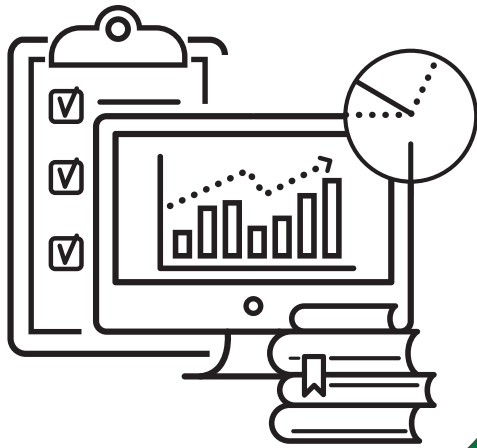
⁹ Guskey, 2002, p. 2

¹⁰ Martens, Meeuwissen, Dolmans, Bovill & Könings, (2019).

¹¹ Voor meer informatie zie bijvoorbeeld Binkhorst, Poortman & Van Joolingen (2017)

¹² Voor meer informatie zie Schildkamp, Handelzalts, Poortman, Leusink, Meerdink, Smit, Ebbeler, & Hubers (2018)

¹³ Bolhuis, Schildkamp & Voogt (2016).

Aanbeveling 2 Professionaliseer op een evidence-informed manier

2. Professionaliseer evidence-informed

In het onderwijs zijn we vaak geneigd om te varen op onze eigen ervaringen en ideeën met betrekking tot wat goed onderwijs is. Echter, we weten uit onderzoek dat hier altijd een zekere bias in zit en daarom ook niet altijd leidt tot beter onderwijs¹⁴. Uit onderzoek weten we ook dat het hanteren van een evidence-informed ontwerpaanpak van professionaliseringsinitiatieven leidt tot effectievere vormen van professionalisering in termen van beter onderwijs en betere prestaties¹⁵. Uit hetzelfde onderzoek weten we dat hierbij het hebben van een “theory of improvement” cruciaal is: een op bewijs gestaafe en expliciete redenering waarom de professionalisering leidt tot het leren van docenten en het leren van studenten. Hierbij is het van belang om gebruik te maken van verschillende soorten bewijs, zoals bewijs afkomstig uit studiedata, maar ook bewijs afkomstig uit (praktijkgericht) onderzoek.

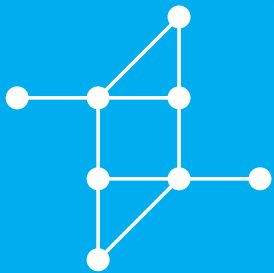
De zone heeft een handboek gepubliceerd voor het (her)ontwerpen van professionaliseringsinitiatieven op een evidence-informed manier volgens de educational design research approach¹⁶. Uit onderzoek weten we wat de bouwstenen zijn voor effectieve docentprofessionalisering. Het gaat hierbij om bouwstenen m.b.t. de kenmerken van de docent (bv. voor-kennis), de kenmerken van de professionalisering zelf (bv. samenwerking) en de kenmerken van de interne en externe context (bv. ondersteuning van de leidinggevende) die in samenhang beschouwd moeten worden. Van het hoger onderwijs mag je verwachten dat naast het onderwijs ook de professionaliseringsactiviteiten zijn gestoeld op wat werkt en wat niet en dat deze bouwstenen¹⁷ dan ook als fundament gebruikt worden bij het (her)ontwerpen van professionaliseringsinitiatieven.

¹⁴ Bolhuis, Schildkamp, & Voogt, 2016; Katz & Dack, 2014; Vanlommel & Schildkamp, 2018

¹⁵ Cordingley et al., 2015; Darling-Hammond et al., 2017; Elliott, 2017; Hubers et al., 2020; Kennedy, 2016; Van Veen et al., 2011

¹⁶ McKenney & Reeves, 2020

¹⁷ versnellingsplan.nl/publicatie/bouwstenen-effectieve-docentprofessionalisering/

Aanbeveling 3
Zorg ervoor dat er binnen instellingen de ruimte is om te experimenteren met docentprofessionalisering en onderwijsinnovatie met ICT

3. Geef ruimte om te experimenteren

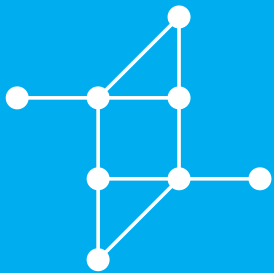
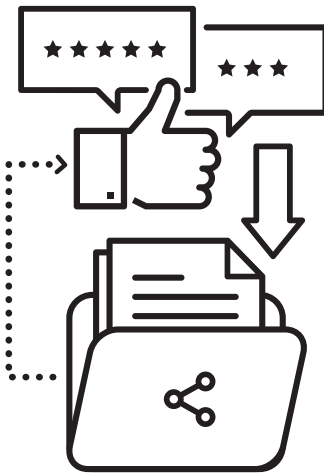
In de huidige digitale samenwerking is continue professionaliseren dan wel een leven lang ontwikkelen cruciaal¹⁸. Continue veranderingen in de samenleving vragen om docenten die voortdurend bezig zijn met het monitoren en verbeteren van de kwaliteit van hun onderwijs. Het is van belang dat er ruimte wordt geboden om nieuwe dingen in het onderwijs te ontwikkelen en om te experimenteren in de reguliere onderwijspraktijk¹⁹. Het is dus cruciaal dat er binnen instellingen geëxperimenteerd kan worden met zowel docentprofessionalisering als met specifieke onderwijsinnovaties met ICT. Er moet daarom binnen instellingen geïnvesteerd worden in de professionalisering van docenten, maar docenten moeten tegelijkertijd ook de ruimte krijgen om dit zelf in te vullen. Hier hoort ook bij dat docenten leren door te doen en het maken van fouten, zonder dat ze hiervoor afgerekend worden en dat er een cultuur is om te praten over deze fouten om ervan te leren.

Instellingen die ruimte willen creëren voor het experimenteren met docentprofessionalisering enerzijds en onderwijsinnovaties met ICT anderzijds kunnen zich laten inspireren door de proeftuinen met bijbehorende werkpakketten (zoals een handleiding, slides, werkbladen) van de zone docentprofessionalisering. Een proeftuin is een onderbouwde professionaliseringsaanpak op het gebied van een onderwijsinnovatie waarbij ICT wordt ingezet, bijvoorbeeld op het gebied van digitale peerfeedback en (digitaal) formatief toetsen. Instellingen kunnen de werkpakketten die we hebben ontwikkeld naar behoefte aanpassen aan hun eigen context. Of zij gaan aan de slag met ons handboek voor het (her)ontwerpen van professionaliseringsinitiatieven. De zone doet ook onderzoek naar deze proeftuinen. Succesvolle professionaliseringsinitiatieven gaan we delen. Deze kunnen dan dienen als inspirerende goede voorbeelden, waar instellingen mee aan de slag kunnen om zo hun eigen professionaliseringsinitiatieven te innoveren.

Dit leidt tot onze derde aanbeveling: Zorg ervoor dat er binnen instellingen de ruimte is om te experimenteren met docentprofessionalisering en onderwijsinnovatie met ICT.

¹⁸ Vereniging Hogescholen, 2019, VSNU, 209, 2020

¹⁹ SURF, 2015

Aanbeveling 4
Verzamel, deel en bespreek
goede voorbeelden van
onderwijsinnovatie met ICT
van en met collega's

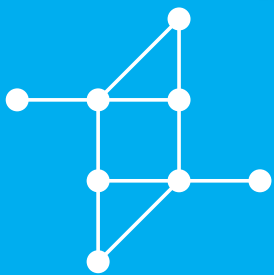
4. Maak goede voorbeelden toegankelijk

Docenten vinden het vaak lastig om ICT een plek te geven in hun onderwijs. Ze twijfelen soms aan hun eigen digitale competenties, weten niet welke toepassing ze het best kunnen gebruiken of weten gewoonweg niet waar ze moeten beginnen. Daarom is het belangrijk dat docenten toegang hebben tot goede voorbeelden van collega's: Hoe zijn zij met een onderwijsvraag aan de slag gegaan en hoe is ICT daarbij ingezet? Het helpt de docent om zich een visie te vormen van de meerwaarde die ICT kan hebben. Er zijn op operationeel niveau in Nederland (en daarbuiten) al veel mooie en inspirerende voorbeelden te vinden als het gaat om onderwijsinnovatie met ICT. Delen blijft echter vaak beperkt en gebeurt vooral binnen de (digitale) muren van de instelling. Jammer, want het is goed om van voorlopers te leren, zowel van hun successen als van hun geleerde lessen. Het is belangrijk om goede voorbeelden te verzamelen, te delen en ook te bespreken. Dit werkt inspirerend en drempelverlagend voor docenten en kan een positieve invloed hebben op het leren van docenten.²⁰

We pleiten ervoor dat instellingen samenwerken als het gaat om docentprofessionalisering en daarom verzamelen we voorbeelden van onderwijsinnovaties met ICT binnen onze eigen instellingen. Door het verzamelen van deze goede voorbeelden kunnen we docenten inspireren om zelf aan de slag te gaan met onderwijsinnovatie met ICT en zichzelf hierin verder te professionaliseren. Het NRO werkt momenteel aan een kennisknooppunt over onderwijsinnovatie in het hoger onderwijs, en daarmee werken we als versnellingszone samen. Tot de lancering van dat platform worden de goede voorbeelden hier²¹ gedeeld-versnellingsplan.nl/docentprofessionalisering. Gebruik deze voorbeelden voor inspiratie en bij het (her)ontwerpen van professionaliseringsinitiatieven binnen de eigen instelling. En belangrijk: deel ook je eigen voorbeelden. Je helpt er anderen mee.

²⁰ Lam & de Jong (2015); McIntyre-Bhatty & Bunescu (2019).

²¹ versnellingsplan.nl/zones/docentprofessionalisering/goede-voorbeelden/

Aanbeveling 5
Hanteer een integrale aanpak
 bij het faciliteren en professionaliseren van docenten met daarbij in samenhang aandacht voor visie en beleid, leiderschap, de professionalisering zelf en de infrastructuur

5. Hanteer een integrale aanpak

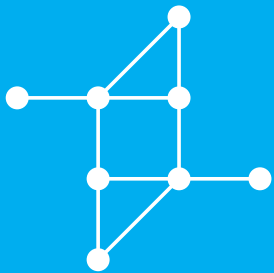
Bij het faciliteren en professionaliseren is niet alleen de individuele docent van belang. Dit is iets wat de hele instelling aan gaat. Een docent werkt namelijk niet alleen. Iedere docent is onderdeel van een team, een opleiding, een faculteit, academie of instituut en van een instelling. Daarom is het hanteren van een integrale aanpak cruciaal. De instelling moet de docent optimaal in staat stellen om goed onderwijs te ontwerpen en te verzorgen.

Om instellingen hierbij te ondersteunen hebben we de 'integrale bewegingssensor'²² ontwikkeld: Een instrument om het denken en handelen over onderwijsinnovatie met ICT in de instelling in beweging te krijgen. Deze bewegingssensor hebben we vormgegeven aan de hand van een praatplaat met daarop vier pijlers met onder iedere pijler de indicatoren waar we vanuit onderzoek²³ weten dat ze belangrijk zijn voor effectieve docentprofessionalisering (op het gebied van onderwijsinnovatie met ICT): (1) Visie en beleid (voorbeeld indicator is beleid rondom professionalisering en waardering); (2) Leiderschap (voorbeeld indicator is de leider als rolmodel); (3) Professionalisering (voorbeeldindicator is faciliteren in tijd, geld en ruimte); (4) Infrastructuur (voorbeeldindicator is ICT en onderwijskundige ondersteuning).

Wij adviseren alle instellingen om de integrale bewegingssensor in te zetten. Voer met diverse stakeholders zoals studenten, docenten, ICTO-coaches, leden van het College van Bestuur, HR, interne academie, leidinggevend en/of onderwijsmanagers een inhoudsrijk gesprek aan de hand van vragen als: Wat kunnen we vanuit onze organisatie doen om docenten optimaal te faciliteren en te professionaliseren bij het inzetten van ICT in onderwijs en bij onderwijsinnovatie? Welke drempels kunnen we wegnemen en welke prikkels kunnen we bieden? Wie doet wat vanuit welke rol en expertise? Op basis van dit gesprek kan vastgesteld worden waar men tevreden over is en wat er nog verder ontwikkeld moet worden op het gebied van professionalisering en onderwijsinnovatie met ICT. Hierbij gaat het om de eigen wensen of ambities vanuit de instelling: waar staan we momenteel, waar willen we naartoe, en wat kunnen we doen om onze doelen te bereiken? Op die manier kunnen we er gezamenlijk voor zorgen dat we niet alleen werken aan de professionalisering van docenten, maar dat we ook werken aan effectieve docentprofessionalisering.

²² versnellingsplan.nl/publicatie/praatplaat-bewegingssensor-2-0-docentprofessionalisering/

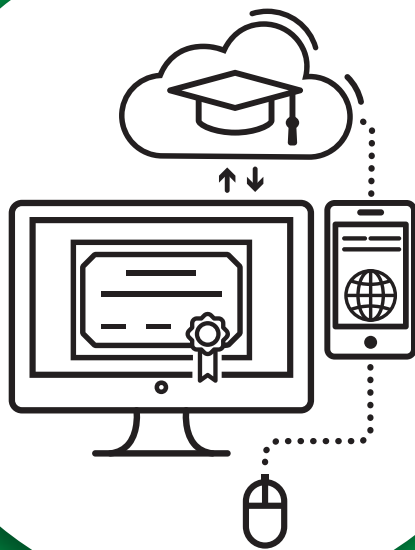
²³ Zie bijvoorbeeld Avalos, 2011; Borko et al., 2010; Cordingley et al., 2015; Darling-Hammond et al., 2017; Gast et al., 2017; Hubers et al., 2020; Postholm, 2012, van Driel et al., 2012; van Veen et al., 2010

Aanbeveling 6
Onderwijs is teamwork.
Zorg dat binnen de instelling
voldoende begeleiders/adviseurs
actief zijn in onderwijs-
ontwikkelteams

6. Maak de rol van de adviseur / begeleider expliciet

Een belangrijke rol in de ondersteuning professionele ontwikkeling van docenten is weggelegd voor een persoon of werkgroep die docenten kan adviseren en begeleiden op de werkplek. We zien ook steeds meer vormen van team teaching ontstaan, waarbij deze persoon of personen onderdeel worden van een team dat gezamenlijk verantwoordelijk is voor het ontwerpen, implementeren en evalueren van onderwijs. Tevens zien we op veel hoger onderwijsinstellingen de rol van de ICT en Onderwijscoach (ICTO-coach) ontstaan naast andere rollen als functioneel beheerder, key-user en helpdeskmedewerker. Het is wenselijk dat er eenduidigheid komt in deze taken en verantwoordelijkheden voor de professionalisering en de evaluatie van deze nieuwe rol. Medewerkers die door hun organisatie en de roluidelijkheid goed in positie zijn, zijn beter in staat onderwijsinnovaties in gang te zetten en te bestendigen.

Aanbeveling 7
Maak onderwijsinnovatie
met ICT een onderdeel
van de BKO en BDB

7. Investeer in een sectorbrede verankering

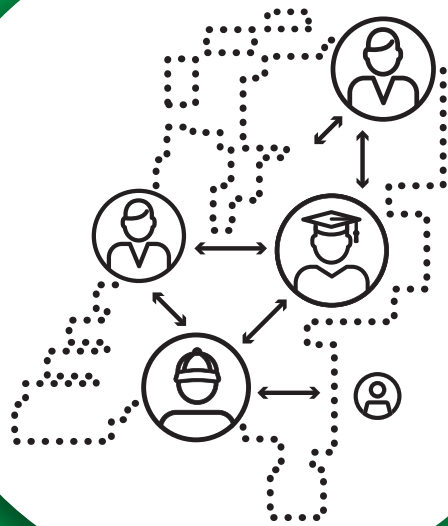
We weten dat bottom-up initiatieven niet voldoende zijn als we willen versnellen op gebied van faciliteren en professionaliseren van docenten. Er is een combinatie van een top-down en bottom-up aanpak nodig. We moeten dan ook op sectorniveau aan de slag en zorgdragen voor verankering van facilitering en professionalisering van docenten op het gebied van onderwijsinnovatie met ICT.

De Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) is als bewijs van de didactische bekwaamheid van docenten in het wetenschappelijk onderwijs bij Nederlandse universiteiten gemeengoed. Op hogescholen is dat de Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB). Zowel in het hbo als het wo zijn afspraken gemaakt over de wederzijdse erkenning van deze kwalificaties tussen de instellingen. De inzet van ICT in het onderwijs is momenteel niet of hooguit summier opgenomen in de competentieprofielen die gehanteerd worden voor de BKO en BDB²⁴. De snelle ontwikkelingen op het gebied van online en blended onderwijs maken dat in de BKO- en BDB-trajecten ook aandacht nodig is voor specifieke ICT-vaardigheden en de veranderende rol van de docent door de digitalisering²⁵.

Omdat het tegenwoordig voor elke docent in het hoger onderwijs belangrijk is om een basisoniveau aan ICT-competenties in huis te hebben, moet dit onderdeel worden van de BKO en de BDB. Dit betekent dat op bestuurlijk en sectorniveau het belang van ICT-competenties erkend moet worden en dat hierover afspraken gemaakt moeten worden. Hiervoor is eerst een helder raamwerk nodig met daarin een operationalisering van ICT-competenties, om zo uitspraken te kunnen doen over wat tot de BKO en BDB zou moeten behoren en wat later komt (in bijvoorbeeld de SKO, de Senior Kwalificatie Onderwijs). De zone Docentprofessionalisering laat momenteel een dergelijk raamwerk ontwikkelen en gaat dan met concrete aanbevelingen komen m.b.t. hoe onderwijsinnovatie met ICT een onderdeel zou moeten worden van de BKO en BDB, maar dat het een onderdeel moet worden is nu al duidelijk.

²⁴ SURF, 2015

²⁵ VSNU, 2018

Aanbeveling 8
 Investeer gezamenlijk in
 een landelijk expertisenetwerk
 of -centrum op het gebied van
 docentprofessionalisering

8. Initieer een landelijk expertisenetwerk

Een laatste aanbeveling betreft het investeren in een landelijke expertisenetwerk of -centrum op het gebied van docentprofessionalisering. Een voorbeeld van een dergelijk centrum is te vinden in het Verenigd Koninkrijk: www.et-foundation.co.uk. De coronacrisis heeft al geleid tot een soort online landelijk expertisecentrum in de vorm van de Vraagbak Online Onderwijs²⁶. Echter, wij zijn van mening dat dit nog niet ver genoeg gaat. Wij hebben hier aan aantal argumenten voor.

De huidige vraag bij de onderwijskundige diensten is groot, de kennis versnipperd en de druk bij docenten en medewerkers hoog. Het is belangrijk om de versnipperde kennis en ervaringen te bundelen en de middelen doelmatiger te besteden om de druk te verlagen van de bijna 50.000 docenten, managers en medewerkers van bijna zestig hoger onderwijsinstellingen. Instellingen en overheid moeten werken aan meer samenwerking en aan minder onnodige concurrentie²⁷. Hier ligt samenwerking met bestaande netwerken voor de hand. Een landelijk expertisecentrum kan bewijs over relevante thema's voor professionalisering verzamelen en kan deze kennis delen, alsmede op basis hiervan modules/trajecten ontwikkelen. Instellingen kunnen deze vervolgens aanpassen op basis van hun eigen behoeften en aanbieden in de eigen instelling. Het organiseren van de ondersteuning nabij in de instelling zelf blijft immers onverminderd van belang. Er zijn veel thema's (bv. digitaal toetsen, peerfeedback, blended learning, learning analytics) die voor veel instellingen urgent zijn om docenten op te professionaliseren. Daarnaast ontbreekt het momenteel aan expliciete en concrete professionaliseringsmogelijkheden voor ondersteuners en adviseurs zelf, een behoefte waarin een landelijk netwerk of centrum zou kunnen voorzien.

Wij adviseren alle bestuurders en managers van ho en wo om de krachten te bundelen en gezamenlijk een landelijk expertisenetwerk of centrum op te zetten. Hierin kunnen nieuwe professionaliseringsactiviteiten ontwikkeld worden, maar kunnen ook bestaande professionaliseringsactiviteiten ontsloten worden (bv. professionaliseringsactiviteiten toegankelijk maken voor docenten van andere instellingen en deze ook erkennen en waarderen).

²⁶ www.communities.surf.nl/vraagbaak-online-onderwijs

²⁷ Zie ook de strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019)

Conclusie

In dit position paper zijn we op basis van de geleerde lessen in de zone docent-professionalisering tot acht aanbevelingen gekomen:

1. Beschouw studenten niet alleen als doel van de professionalisering, maar betrek studenten waar mogelijk ook als partner bij de professionalisering.
2. Professionaliseer evidence-informed.
3. Zorg ervoor dat er binnen instellingen de ruimte is om te experimenteren met docentprofessionalisering en onderwijsinnovatie met ICT.
4. Verzamel, deel en bespreek goede voorbeelden van onderwijsinnovatie met ICT van en met collega's.
5. Hanteer een integrale aanpak bij het faciliteren en professionaliseren van docenten met daarbij aandacht voor visie en beleid, leiderschap, de professionalisering zelf en de infrastructuur in samenhang.
6. Onderwijs is teamwork. Zorg dat binnen de instelling voldoende begeleiders/adviseurs actief zijn in onderwijsontwikkelteams.
7. Maak onderwijsinnovatie met ICT een onderdeel van de BKO en BDB
8. Investeer gezamenlijk in een landelijk expertisenetwerk of -centrum op het gebied van docentprofessionalisering.

Wanneer we, zoals in het Versnellingsplan, samen investeren in de kwaliteit van docent-professionalisering op het gebied van onderwijsinnovatie met ICT dan kunnen we (1) het onderwijs flexibiliseren om zo beter tegemoet te kunnen komen aan de behoeften van docenten en studenten, (2) technologie slimmer en beter inzetten voor leren, (3) werken aan de ambities om de aansluiting op de arbeidsmarkt te verbeteren, (4) onderwijskwaliteit verhogen en (5) studentsucces vergroten.

De leden van onze zone werken aan concrete producten. Wij gaan graag in gesprek om de aanbevelingen en bijbehorende instrumenten daadwerkelijk in de praktijk te brengen.

Referenties

- Avalos, B. (2011). Teacher professional development in teaching and teacher education over ten years. *Teaching and Teacher Education*, 27(1), 10-20. doi.org/10.1016/j.tate.2010.08.007
- Binkhorst, F., Poortman, C. L., & Van Joolingen, W. R. (2017). A qualitative analysis of teacher design teams: In-depth insights into their process and links with their outcomes. *Studies in Educational Evaluation*, 55, 135-144.
- Bolhuis, E. D., Schildkamp, K., & Voogt, J. M. (2016). Improving teacher education in the Netherlands: data team as learning team?. *European journal of teacher education*, 39(3), 320-339.
- Borko, H., Jacobs, J., & Koellner, K. (2010). Contemporary approaches to teacher professional development. In P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.), *International encyclopedia of education* (vol. 7, pp. 548-556). Oxford: Elsevier.
- Cordingley, P., Higgins, S., Greany, T., Buckler, N., Coles-Jordan, D., Crisp, B., Saunders, L., & Coe, R. (2015). *Developing great teaching: lessons from the international reviews into effective professional development*. London: Teacher Development Trust.
- Darling-Hammond, L., Hyster, M. E., & Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- Da Rocha Seixas, L., Gomes, A. S., & de Melo Filho, I. J. (2016). Effectiveness of gamification in the engagement of students. *Computers in Human Behavior*, 58, 48-63.
- De Rijdt, C., Stes, A., Vleuten, C. van der., Dochy, P. (2013). Influencing variables and moderators of transfer of learning to the workplace within the area of staff development in higher education. *Educational Research Review* 8 (2013), p.48-74.
- Elliott, J. C. (2017). The evolution from traditional to online professional development: A review. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 3(3), 114-125. doi.org/10.1080/21532974.2017.1305304
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive developmental inquiry. *American psychologist*, 34(10), 906.
- Fullan, M. (2020). Learning and the pandemic: What's next? *Prospects*. Advance online publication. doi.org/10.1007/s11125-020-09502-0
- Gast, I., Schildkamp, K., & Van der Veen, J. T. (2017). Team-based professional development interventions in higher education: A systematic review. *Review of Educational Research*, 87(4), 736-767. doi.org/10.3102/0034654317704306
- Guskey, T. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3/4), 381-391. doi.org/10.1080/135406002100000512
- Han, J. H., & Finkelstein, A. (2013). Understanding the effects of professors' pedagogical development with Clicker Assessment and Feedback technologies and the impact on students' engagement and learning in higher education. *Computers & Education*, 65, 64-76.
- Hubers, M. D., Endedijk, M. D., & Van Veen, K. (2020). Effective characteristics of professional development programs for science and technology education. *Professional Development in Education*, 1-20. doi.org/10.1080/19415257.2020.1752289
- Katz, S., & Dack, L. A. (2014). Towards a culture of inquiry for data use in schools: Breaking down professional learning barriers through intentional interruption. *Studies in Educational Evaluation*, 42, 35-40.
- Kennedy, M. M. (2016). How does professional development improve teaching? *Review of Educational Research*, 86(4), 945-980. doi.org/10.3102/0034654315626800
- Kirschner, P. A., & Stoyanov, S. (2020). Educating youth for nonexistent/not yet existing professions. *Educational Policy*, 34, 477-517. doi.org/10.1177/0895904818802086
- Lam, I., & de Jong, R. (2015). *De ICT-bekwaamheid van docenten verbeteren. Discussion paper met 7 aanbevelingen*. Utrecht: SURFnet.
- Martens, S. E., Meeuwissen, S. N. E., Dolmans, D. H. J. M., Bovill, C., & Könings, K. D. (2019). Student participation in the design of learning and teaching: disentangling the terminology and approaches. *Medical teacher*, 41(10), 1203-1205.
- McIntyre-Bhatty, T., & Bunesco, L. (2019). *Continuous development of teaching competences. Thematic peer group report*. Brussels, Belgium: European University Association.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2019). *Strategische agenda hoger onderwijs en onderzoek. Houdbaar voor de toekomst*. Den Haag: OCW.
- OECD (2020). *The impact of COVID-19 on education insights from education at a glance 2020*. Paris: OECD.
- Onderwijsraad (2017) *Doordacht digitaal. Onderwijs in het digitale tijdperk*. Den Haag: Onderwijsraad
- Pellas, N. (2014). The influence of computer self-efficacy, metacognitive self-regulation and self-esteem on student engagement in online learning programs: Evidence from the virtual world of Second Life. *Computers in Human Behavior*, 35, 157-170.
- Pintrich, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. R. Pintrich, and M Zeidner (Eds.), *Handbook of self-regulation* (pp. 451-502). San Diego: Academic.
- (16) (PDF) *Learning Online: Motivated to Self-Regulate?*. Available from: www.researchgate.net/publication/267362438_Learning_Online_Motivated_to_Self-Regulate
- Postholm, M. B. (2012). Teachers' professional development: a theoretical review. *Educational Research*, 54(4), 405-429. doi.org/10.1080/00131881.2012.734725
- Schildkamp, K., Handelzalts, A., Poortman, C. L., Leusink, H., Meerdink, M., Smit, M., Ebbeler, J., & Hubers, M.D. *The Data Team Procedure: A Systematic Approach to School Improvement*. Dordrecht: Springer International Publishing.
- Schildkamp, K., Wopereis, I., Kat-De Jong, M., Peet, A., & Hoetjes, IJ (2020). Building blocks of instructor professional development for innovative ICT use during a pandemic. *Journal of Professional Capital and Community*. Advance online publication. doi.org/10.1108/JPC-06-2020-0034
- SURF (2015). *Van docentprofessionalisering naar onderwijsontwikkeling. Inventarisatie van de status quo van ICT-docentprofessionalisering*. Utrecht: SURF
- Van Driel, J. H., Meirink, J. A., Van Veen, K., & Zwart, R. C. (2012). Current trends and missing links in studies on teacher professional development in science education: A review of design features and quality of research. *Studies in Science Education*, 48(2), 129-160. doi.org/10.1080/03057267.2012.738020
- Vanlommel, K., & Schildkamp, K. (2019). How do teachers make sense of data in the context of high-stakes decision making?. *American educational research journal*, 56(3), 792-821.
- Van Driel, J. H., Meirink, J. A., Van Veen, K., & Zwart, R. C. (2012). Current trends and missing links in studies on teacher professional development in science education: A review of design features and quality of research. *Studies in Science Education*, 48(2), 129-160. doi.org/10.1080/03057267.2012.738020
- Van Veen, K., Zwart, R., & Meirink, J. (2011). What makes teacher professional development effective? A literature review. In M. Kooy & K. Van Veen (Eds.). *Teacher learning that matters* (pp. 3-21). New York, NY: Routledge.
- Van Veen, K., Zwart, R., Meirink, J., & Verloop, N. (2010) [Professionele ontwikkeling van leraren: Een reviewstudie naar effectieve kenmerken van professionaliseringsinterventies van leraren. Leiden: ICLON/Expertisecentrum Lereren van Docenten.
- Vereniging Hogescholen (2019). Professionals voor morgen. Strategische agenda Vereniging Hogescholen 2019-2023. Den Haag: VH. Retrieved from www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/067/original/Professionals_voor_morgen_-_strategische_agenda_Vereniging_Hogescholen_2019-2023.pdf?1567175114
- VSNU (2018). *Professionalisering van docenten aan de universiteit. De BKO en daarna(ast)*. Den Haag: VSNU. Retrieved from: www.vsnunl/files/documenten/Professionalisering%20van%20docenten%20aan%20de%20universiteit.PDF
- VSNU (2019). Meerjarenplan VSNU 2019-2020. Update 2020. Den Haag: VSNU. Retrieved from vsnu.nl/files/documenten/Publicaties/Meerjarenplan_VSNU_2019_2020.pdf
- VSNU (2020). Kennis voor onze toekomst. Den Haag: VSNU. Retrieved from vsnu.nl/files/documenten/Nieuwsberichten/Visiestuk_VSNU.pdf

Het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT is een vierjarig programma van SURF, Vereniging Hogescholen en de VSNU dat inzet op het samenbrengen van initiatieven, kennis en ervaringen en snel en concreet aan de slag gaan met kansen voor het hoger onderwijs. Dit gebeurt in acht verschillende 'zones'. In de versnellingszone Docentprofessionalisering werken 18 instellingen aan de hand van vijf thema's aan de facilitering en professionalisering van docenten in hbo en wo.

Meer informatie en onze publicaties vind je op
www.versnellingsplan.nl